

УДК 930.2:[378.096:355.23](477.83-25)“1944/1991” DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2022.22-23.3642>
ORCID ID: 0000-0001-8673-3931

ВИШКІЛ ОФЦЕРІВ ЗАПАСУ У ЛЬВІВСЬКОМУ МЕДИЧНОМУ ІНСТИТУТІ (1944–1991)

Лариса ШЕЛЕСТАК

Львівський національний університет імені Івана Франка
катедра історичного краєзнавства
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна
e-mail: larysa.shelestak@lnu.edu.ua

На основі, передовсім, архівних матеріалів досліджено та проаналізовано основні моменти процесу вишколу офіцерів запасу Львівського медичного інституту. Військовий вишкіл студентів-медиків був важливим етапом готування фахових спеціалістів, а також військово-медичного резерву Збройних сил. У студії основну увагу зосереджено на навчальній діяльності військової кафедри: предмети та цикли підготовки за профілями, розглянуто особливості теоретичного навчання та практичного вишколу в табірних зборах.

Ключові слова: військова катедра, військово-медичний вишкіл, Львівський медичний інститут, офіцери запасу, військові збори, військово-облікова спеціальність, профілі підготовки, Прикарпатський військовий округ.

В умовах сучасного збройного протистояння на сході України із державою-агресором, актуальною постає проблема вишколу студентів медичних закладів освіти. Адже специфіка цього фаху в тому, що майбутні медики повинні вміти виконувати свою роботу і в бойових умовах, і в нестабільний час надзвичайних ситуацій тощо. У радянський період, не зважаючи на часті реформи та зміни в системі військової освіти, до військового вишколу студентів медичних інститутів ставились максимально серйозно. Саме тому, мета студії – дослідити процес як упродовж усього радянського періоду готували офіцерів запасу на військовій кафедрі Львівського державного медичного інституту*. У дослідженні основну увагу приділяємо процесу теоретичного навчання та практичного вишколу студентів-медиків в таборах.

Відновлювати виші Львова радянська влада розпочала після свого повернення влітку 1944 р. До початку жовтня 1944 р. свою роботу відновили сім вищих навчальних закладів, з-поміж яких був і Медичний інститут¹. У перші повоєнні роки інститут проводив навчання на двох факультетах: лікувальному

* Тепер – Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького.

¹ *Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи та матеріали. Т. 1. 1939–1953.* Київ: Наукова думка, 1995, 219.

та фармацевтичному². Термін навчання в інституті становив п'ять років, а від 1952 року студенти лікувального факультету навчалися шість років³.

Військова кафедра Медичного інституту діяла від вересня 1944 р.⁴, на якій навчалися усі студенти, не залежно від статі. Від початку навчання майбутні офіцери запасу слухали курси санітарного захисту, патології і терапії, організацію і тактику санітарної служби⁵. На молодших курсах велике значення надавалось загальновійськовому навчанню: детально вивчали Статут залогової і вартової служби та Статут внутрішньої служби, а отримані знання застосовували у процесі практичної діяльності. Це було пов'язано з тим, що відповідно до наказу директора інституту, на кафедрі були покладені обов'язки організації постійної варти для охорони території інституту. Крім того, студенти, закінчивши навчання, прикликались на дійсну військову службу⁶.

Починаючи від 1948 р. на кафедрі проводили комплексні заняття з курсу військово-польової хірургії з розгортання і організації роботи етапів медичної евакуації. Студенти вивчали роботу батальйонного і полкового медичних пунктів⁷. Тоді ж уперше на кафедрі почали проводити польові заняття, де студенти отримували досвід, який допомагав їм на іспитах⁸. За результатами державних екзаменів з військових дисциплін на 1948–1949 н. р. Медичний інститут посів сьому сходинку з-поміж 15 вишів, що входили до території Прикарпатського військового округу (далі – ПрикВО). Середній бал 375 студентів-медиків сягав 4,3⁹.

Період 1950-х рр., характерний появою та розвитком ядерної зброї, що вплинуло на програму військової підготовки студентів-медиків. На кафедрі почали вивчати фізичні основи ядерної зброї, фактори ураження ядерним вибухом, комбіновані радіаційні ураження, знайомились з особливостями надання медичної

² Прикази по медінституту Т. II (последний). (1944 г.), Архів Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (далі – ЛНМУ ім. Данила Галицького), ф. Р-203, оп. 1, спр. 13, арк. не вказ.

³ Роман Генегга, *Львів: нові міщани, студенти та режим 1944–1953 рр.* Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2015, 107.

⁴ Віктор Чаплик, Валентин Крижанівський. “До 75-річчя кафедри медицини катастроф та військової медицини Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького”, *Збірник наукових праць “Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичної науки та освіти”*. Львів, 2019: 7.

⁵ Прикази по медінституту Т. II (последний). (1944 г.), Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 13, арк. 279.

⁶ “Кафедра екстремальної і військової медицини Львівського державного медичного університету (історична довідка)”. *Матеріали надав професор П. В. Олійник*, Львів, 2021.

⁷ Там само.

⁸ Итоговый доклад о результатах командирской Марксистско-Ленинской подготовки, научно-исследовательской работы генералов и офицеров военных кафедр и военной подготовки студентов ВУЗов Прикарпатского Военного Округа за 1948–1949 уч. г., Державний архів Львівської області (далі – ДАЛЮ), ф. П-4, оп. 1, спр. 315, арк. 39.

⁹ Там само, арк. 42.

допомоги та етапного лікування поранених через застосування ядерної зброї. Від 1953 р. на кафедрі ввели заняття з організації медичної безпеки військ в умовах застосування ядерної зброї. На курсі військової токсикології вивчали нову дозиметричну апаратуру і нові засоби протихемічного захисту. Однак, зауважимо, що за результатами перевірок недоліком військової підготовки медиків було те, що офіцери часто проводили заняття не в групах-взводах, а читали лекції відразу для цілого потоку, що призводило в майбутньому до низького рівня знань студентів¹⁰.

Від початку 1950-х рр. військові збори проводили влітку тривалістю 30 днів для студентів 5-го курсу лікувального, педіатричного, санітарно-гігієнічного факультетів¹¹. Упродовж вересня на 6-ому курсі вони складали випускні екзамени, на яких були питання також із загальновійськового циклу, організації і тактики медичної служби і санітарно-хімічного захисту¹². В комісії засідали викладачі військової кафедри, а голову призначали із ПрикВО¹³. Екзамени здавали і чоловіки, і жінки¹⁴, тоді як на табірні збори скеровували лише чоловіків. Кожного року графік проведення таборів та випускних екзаменів коливався. Спостерігаємо, що студенти фармацевтичного факультету складали випускний екзамен після четвертого курсу із організації тактики медичної служби, організації постачання, хемії та індикації отруйних речовин (ОВ) влітку, а це свідчить, що на табірні збори їх не призивали¹⁵.

У період реформи військової освіти, що передбачала скорочення резерву Збройних сил, від 1 березня 1961 р. у низці львівських вишів ліквідували військове навчання¹⁶, що почасти зачепило військово-медичний польовий вишкіл у Львівському медичному інституті, де від кінця березня 1961 р. скасували загальновійськові дисципліни і тактику для студенток усіх факультетів всіх

¹⁰ Директивные указания МВО СССР и переписка с отделами ПрикВО по вопросам учебно-методической работы, ДАЛО, ф. Р-120, оп. 12, спр. 276, арк. 21.

¹¹ Приказы за 1-ую половину 1961 года Том № 1., Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 344, арк. 189.

¹² Книга протоколов экзаменационной комиссии по приему выпускного экзамена по общевоинской подготовке, организации и тактике медицинской службы и санитарно-химической защите от студентов Львовского государственного медицинского института, Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 224, арк. 1 зв.–12 зв.

¹³ Там само, арк. 30.

¹⁴ Там само, арк. 37–40.

¹⁵ Приказы за 1-ую половину 1961 года Том № 1, Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 344, арк. 213.

¹⁶ (Відповідно до Листа Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР від 25 лютого 1961 р. № 35/245 директорам/реktorам вищих навчальних закладів МВССО УРСР, який містив інформацію, про ліквідацію військових кафедр у низці ВНЗ від 1 березня 1961 р.): Довідки, доповідні записки і листування з МВССО УРСР, облвиконком про стан і заходи по поліпшенню підготовки спеціалістів в інституті та підвищенню рівня комуністичного студентської молоді та ін. (1961 р.), ДАЛО, ф. Р-2052, оп. 1, спр. 73, арк. 23–25.

курсів. Це вплинуло на скорочення штату військової катедри¹⁷. Тоді ж організували спеціальні академічні групи зі студентів-чоловіків по 25–30 осіб, для занять із військового вишколу та склали окремий розклад¹⁸. Зазначимо, що студентки не були повністю звільнені від військової підготовки, а всього лише не відвідували дисципліни загальновійськового циклу. Заняття із організації і тактики медичної служби були обов'язкові для всіх, незалежно від статі¹⁹. Як і в інших вишах, від 1961 р. на базі курсу Місцевої протиповітряної оборони (МППО) організували цикл Цивільної оборони (ЦО)²⁰, однак це не вплинуло на роботу військової катедри, яка продовжила готувати офіцерів медичної служби та офіцерів-провізорів.

Починаючи від 1960-х рр. при Медичному інституті практикували обмін студентів із військово-медичними вишами. Студенти, які проявляли високі знання із військових дисциплін та ініціативу подальшої військово-медичної служби, мали шанс після 4-го курсу вступити до військово-медичних інститутів. Для цього вони подавали заяву на катедру, де, за наказом ректора, формували комісію, що відбирали кандидатури²¹. У комісії засідали представники із військкомату, Військово-медичного відділу ПрикВО, відділу кадрів ПрикВО, декани факультетів, секретарі партбюро факультетів, секретарі комітету комсомолу, секретарі комсомольських бюро факультетів тощо²². Зазначимо, що в основному брались до уваги успішність та дисципліна заявника²³. Зокрема, в 1965 р. студентами Військово-медичного факультету Саратовського інституту стало вісім студентів педіатричного і 13 студентів лікувального факультетів²⁴.

Від середини 1960-х рр. на військовій кафедрі медичного інституту навчались студенти і студентки лікувального, педіатричного, стоматологічного та фармацевтичного факультетів²⁵. Студенти-чоловіки стоматологічного факультету навчались на кафедрі від 2-го до 4-го курсу, а студенти і чоловіки, і жінки лікувального та педіатричного факультетів – від 3-го до 5-го курсів²⁶.

¹⁷ Приказы по институту за 1-ую половину 1961 г. Том. № 1, Архив ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 344, арк. 163.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Приказы по мединституту за 1962 год. Том I, Архив ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 372, арк. 41.

²⁰ “Кафедра екстремальної і військової медицини Львівського державного медичного університету (історична довідка)”. *Матеріали надав професор П. В. Олійник*, Львів, 2021.

²¹ Приказы по Мединституту за 1965 год, Архив ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 535, арк. 213.

²² Там само, арк. 467.

²³ Протоколы заседаний партбюро военной кафедры ЛГМИ, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 245, арк. 5.

²⁴ Приказы по Мединституту за 1965 год. Т. II, Архив ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 536, арк. 277.

²⁵ Протоколы партийных собраний, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 229, арк. 46.

²⁶ Приказы по Мединституту за 1967 год, Архив ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 1877, арк. 173.

Вишкіл студентів лікувального і педіатричного факультетів був суворіший. Їх часто залучали на польові заняття при навчальному центрі ПрикВО²⁷, оскільки готували до майбутніх табірних зборів, тоді як студенти стоматологічного та фармацевтичного факультетів, як і студентки лікувального і педіатричного факультетів, зборів не проходили²⁸.

Час проведення державних іспитів був ненормований, передусім через те, що не всі студенти проходили навчальні збори. Державні іспити із військового вишколу складали студенти 4-го курсу стоматологічного та фармацевтичного факультетів упродовж травня, студентки 5-го курсу лікувального і педіатричного факультетів – впродовж червня, а студенти 5-го курсу лікувального та педіатричного факультетів, які призивались на табірні збори на місяць, – в останні дні липня на початку серпня, після приїзду із військових частин²⁹. Уже від 1965 року після 4-го курсу упродовж травня–червня разом зі студентами-фармацевтами випускні іспити складали студенти стоматологічного факультету, які також не проходили збори³⁰.

Від кінця 1960-х рр. кафедра проводила навчання на циклах: організації і тактики медичної служби (ОТМС), зброї масового ураження (ОМП), курсу медичного постачання (МС) і курсу Цивільної оборони (ЦО)³¹. У цей період рівень військових знань у студентів був достатньо посередній. Наприклад, в 1969 р. військову кафедру закінчило 272 студенти та 237 студенток³², з яких половина студентів-чоловіків стоматологічного і третина студентів лікувального факультетів отримали середню оцінку – три³³. Це сильно бентежило викладачів кафедри, які побоювалися низького рівня знань студентів, що після навчання в інституті могли стати офіцерами діючої дворічної служби³⁴ відтак, у наступні роки для студентів все частіше проводили семінарські заняття та польові тренування³⁵. Офіцери кафедри вимагали розвивати практичні навички із загальновійськових дисциплін і тактики медичної служби³⁶. Від самого початку

²⁷ Приказы по Мединституту за 1965 год, Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 535, арк. 426.

²⁸ Там само, арк. 405–406.

²⁹ Приказы по институту том № 1, Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 434, арк. 238.

³⁰ Приказы по Мединституту за 1965 год, Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 535, арк. 405–406.

³¹ Протоколы партийных собраний, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 229, арк. 57.

³² Там само, арк. 46.

³³ Там само.

³⁴ Там само, арк. 46–47.

³⁵ Там само, арк. 75.

³⁶ Віктор Чаплик, Валентин Крижанівський. “До 75-річчя кафедри медицини катастроф та військової медицини Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького”. *Збірник наукових праць “Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичної науки та освіти”*. Львів, 2019: 9.

1970-х рр. для студентів 3-го курсу вводилась самостійна робота та 4-год. заняття³⁷, однак, зважаючи на специфіку вишу, військового дня до кінця 1980-х рр. не практикували³⁸.

Важливим етапом формування навичок студентів, що в майбутньому проходили табірні збори, була практика при військовому шпиталі 1120, зокрема, його хірургічному і терапевтичному відділах. Офіцери катедри неодноразово відзначали дієвість такого тренування³⁹. Крім того, частину занять проводили на базі: аптеки шпиталю, окружного медичного складу, санітарно-епідеміологічного загону (СЕО)⁴⁰, а практичні заняття на кафедрі проходили в розгорнутому навчальному медичному пункті полку (МПП)⁴¹.

Навчання проводили на циклах ОТМС, ЦО та ВМС⁴². Якість навчання на кафедрі, як відзначали офіцери, залежало від матеріальної бази, тому на заняттях використовували електрифіковані стенди, схеми та методичні посібники (ОТМС, ОВП, ВМС), водили студентів на стрільби в тир⁴³, використовували елементи програмного навчання і контролю⁴⁴.

Однак основним етапом навчання залишались збори у війську, до яких на кафедрі готувались заздалегідь. Викладачі військової катедри розробляли та комплектували спеціальні навчальні набори та поповняли навчальні комплекси військово-медичної служби⁴⁵, попередньо складали списки студентів, розбивали на взводи (чоти) і відділення (рої), призначали заступників командирів взводів (чот), командирів відділень (роїв), виписували та вручали повістки, проводили інструктаж зі студентами, комплектували матеріальне оснащення, формували план-графік роботи та навчання⁴⁶. До військових зборів залучали більш ніж третину офіцерів катедри⁴⁷, з відповідного профілю навчання⁴⁸, які упродовж усього практичного вишколу не лише навчали студентів, але й наглядали за

³⁷ Протоколи партийных собраний военной кафедры ЛГМИ, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 246, арк. 24.

³⁸ “Бесіда із професором кафедри медицини катастроф та військової медицини ЛНМУ ім. Данила Галицького П. В. Олійником”, *Записала Л. Шелестак*. 31 березня 2021 р.

³⁹ Протоколи партийных собраний военной кафедры ЛГМИ, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 246, арк. 39.

⁴⁰ Там само, арк. 64.

⁴¹ Віктор Чаплик, Валентин Крижанівський. “До 75-річчя кафедри медицини катастроф та військової медицини Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького”. *Збірник наукових праць “Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичної науки та освіти”*. Львів, 2019: 10.

⁴² Протоколи партийных собраний первичной партийной организации военной кафедры ЛГМИ за 1972 г., ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 277, арк. 125.

⁴³ Там само, арк. 126.

⁴⁴ Там само, арк. 125.

⁴⁵ Там само, арк. 126.

⁴⁶ Там само, арк. 50.

⁴⁷ Там само, арк. 43–44.

⁴⁸ Протоколи партийных собраний, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 229, арк. 22.

ними та забезпечували дисципліну⁴⁹. Окремих офіцерів катедри призначали начальником та начальником навчальної частини зборів⁵⁰. На проведення зборів у військах виділялось 160 годин, які розбивали на 24 робочі дні⁵¹. Зазвичай, збори проводили для студентів п'ятого курсу лікувального та педіатричного факультетів при військовій частині в Івано-Франківську⁵².

Перед таборами студентів готували до проходження марш-кидка на 15 км. Викладачі катедри приділяли велику увагу організації та дисципліні у війську, а також пильнували, щоб студенти не брали із собою цивільного одягу та самовільно не відлучались із військової частини⁵³.

У таборах студенти вивчали медслужбу захисту від зброї масового ураження (ОМП), організацію евакуаційних заходів в умовах санітарних втрат, медичну розвідку тощо⁵⁴. Основну увагу надавали польовій виучці студентів та розвитку необхідних навичок з організації медичної безпеки в умовах сучасного бою⁵⁵.

Із циклу ОТМС студенти практикувались надавати медичну допомогу пораненим і хворим на полі бою, БМП і ПМП з використанням табельних і підручних засобів⁵⁶. Тактико-спеціальні заняття відпрацьовували у групах на облаштованому тактичному полі або на медичному полігоні в умовах важкої тактично-тилової ситуації⁵⁷. На заняттях студенти ділились на дві групи: одна, робила прийом, медичне сортування і надавала медичну допомогу, а інша виконувала роль умовно поранених. Особливу увагу приділяли психологічному гарту, можливості сформувати командирські і методичні навички⁵⁸. Студенти, як офіцери запасу медичної служби, вчилися швидко пристосуватись до ситуації, приймати рішення, використовувати медичну безпеку і організовувати медичну допомогу в складних умовах бою⁵⁹. Упродовж усього періоду зборів студентів залучали дописувати в тиражну газету табірних зборів та раз на тиждень випускати бойовий листок⁶⁰.

⁴⁹ Протоколи партийных собраний, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 229, арк. 25.

⁵⁰ Протоколи заседаний партийного бюро, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 230, арк. 13

⁵¹ Протоколи партийных собраний, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 229, арк. 26.

⁵² Протоколи партийных собраний военной кафедры Львовского медицинститута с № 4–10, 1 по № 2, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 262, арк. 50.

⁵³ Протоколи партийных собраний первичной партийной организации военной кафедры ЛГМИ за 1972 г., ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 277, арк. 43–44.

⁵⁴ Протоколы № 3–9, № 1-3. партийных собраний военной кафедры, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 293, арк. 88.

⁵⁵ Там само, арк. 87.

⁵⁶ Протоколы партийных собраний военной кафедры № 3–9 и с 1 по 3, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 428, арк. 44.

⁵⁷ Там само, арк. 45.

⁵⁸ Там само.

⁵⁹ Протоколы партийных собраний, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 229, арк. 82.

⁶⁰ Протоколы партийных собраний военной кафедры ЛГМИ, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 246, арк. 34.

Випускні іспити складали студенти чоловіки і жінки усіх факультетів. При тому, що табірні збори проходили лише студенти-чоловіки лікувального, санітарно-гігієнічного та педіатричного факультетів⁶¹. На іспит відводили питання з циклу ОТМС, з військової токсикології для студентів лікувального, педіатричного та стоматологічного факультетів та з військово-медичної безпеки для студентів та студенток фармацевтичного факультету⁶². Оцінки за випускні іспити демонстрували, що попри кількарічне навчання, студенти-медики не надто добре володіли матеріалом⁶³. Кращі результати показували студенти фармацевтичного, лікувального та санітарно-гігієнічного факультетів⁶⁴.

У 1976–1977 н. р. військова катедра поетапно упродовж двох років⁶⁵ переходила на нові навчальні програми, зокрема з курсів ОТМС та ОВП⁶⁶, що супроводжувалось збільшенням кількості практичних занять. Студенти тепер навчалися на циклах: загальновійськової підготовки, організації і тактики медичної служби (ОТМС), військово-медичного постачання (ВМС), військової токсикології (ОВТ), військово-польової хірургії (ВПХ), військово-польової терапії (ВПТ), військово-польової стоматології (ВПС), військово-польової епідеміології (ВПЕ)⁶⁷.

Наприкінці 1970-х рр. через відмінність в навчальних програмах, а також відсутність зборів для студентів окремих факультетів, студенти-фармацевти (ВОС-6451), які завершили курс військового навчання в 1977 році здавали іспити впродовж січня 1978 року з ОТМС і ОВМС⁶⁸. Однак, студенти стоматологічного факультету та студентки-лікарі (ВОС-6441 та ВОС-6446) складали випускний іспит в червні на кафедрі, а студенти, що проходили табірні збори (ВОС-6441 і ВОС-6432) – в серпні на базі військових частин⁶⁹.

До початку 1980-х рр. якість навчання студентів на військовій кафедрі відчутно покращилась, про що свідчать результати перевірки комісії МО СРСР за 1978 р., в довідці якої взято до уваги насиченість навчального процесу технічними засобами навчання і добру організацію військово-медичного вишколу студентів, а також відзнака кафедри Львівського медичного інституту на нараді

⁶¹ Протоколи партійних зборів військової кафедри Львівського медичного інституту с № 4–10, 1 по № 2, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 262, арк. 83.

⁶² Протоколи партійних зборів військової кафедри ЛГМИ, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 246, арк. 42.

⁶³ Там само, арк. 41.

⁶⁴ Протоколи № 3–9, № 1–3. партійних зборів військової кафедри, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 293, арк. 103.

⁶⁵ Протоколи № 4–9, № 1–2 партійних зборів військової кафедри, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 346, арк. 34.

⁶⁶ Там само, 6.

⁶⁷ “Бесіда із професором кафедри медицини катастроф та військової медицини ЛНМУ ім. Данила Галицького П. В. Олійником”, *Записала Л. Шелестак*. 31 березня 2021 р.

⁶⁸ Протоколи № 4–12, № 1–2. партійних зборів військової кафедри, ДАЛО, ф. П-112, оп. 1, спр. 307, арк. 30.

⁶⁹ Приказы командующего войсками Прикарпатского военного округа (подлинные). С. №106 по № 157, ЛТАВГДАМОУ, ф. 899, оп. 35032, спр. 2, арк. 140–142.

начальників військових кафедр медичних інститутів СРСР, яка відбулась у квітні 1980 р. Тоді ж її назвали одною із кращих кафедр медичних інститутів країни та дали високу оцінку роботи у статті Військово-медичного журналу № 7 за 1980 рік⁷⁰.

Відповідно до нової програми навчання студентів-медиків, що вводилась від 1983 р., змінювались назви спеціальностей – тепер кафедра готувала офіцерів: ВОС-901000 “Лікарська справа в наземних військах (загальна практика)”, ВОС-902901 “Стоматологія загальна”⁷¹, ВОС-905001 “Епідеміологія загальна”, ВОС-9056001 “Гігієна загальна”, ВОС-909000 “Фармація”⁷². Окрім того, збільшувалась кількість годин на польові заняття. Студентів 5-го курсу лікувального, педіатричного, санітарно-гігієнічного, 4-го курсу стоматологічного та 3-го курсу фармацевтичного факультетів, на практиці відпрацьовували теми розгортання і організації роботи МПП, організацію роботи аптеки МПП в польових умовах, із ВПХ та ВПТ – польовий вихід, а із військової стоматології – організацію надання стоматологічної допомоги в польових умовах⁷³. Такі практичні тренування вводили, щоб підготувати студентів до майбутніх зборів, які від 1983 р. проходили студенти-чоловіки усіх факультетів. Студентів стоматологічного та фармацевтичного факультетів скеровували в табори після четвертого курсу також терміном 30 днів. Відтак, особи, які не проходили табірні збори, складали випускні экзамени в червні, всі решта – після приїзду з таборів наприкінці серпня⁷⁴.

Від 1989 р., як і в інших навчальних закладах, через зміну програми військового вишколу для студентів Медичного інституту, передусім зменшили тривалість військового навчання на два семестри⁷⁵ та змінили кількість годин на предмети⁷⁶. Надалі проводили заняття із партійно-політичної роботи, вивчали загальновійськові дисципліни, тактику, організацію і тактику медичної служби, військову токсикологію та медичний захист від ядерної та хемічної зброї, організацію безпеки медичним майном РА та ВМФ⁷⁷, а також предмети, які викладали на цивільних кафедрах курсами: військово-польової хірургії, військово-

⁷⁰ “Кафедра екстремальної і військової медицини Львівського державного медичного університету (історична довідка)”. *Матеріали надав професор П. В. Олійник*, Львів, 2021.

⁷¹ Прикази по медінституту за 1985 г. Т. 5, Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 4133, арк. 202–203.

⁷² Там само.

⁷³ Там само, арк. 62.

⁷⁴ Там само, арк. 202–203.

⁷⁵ Накази по інституту, Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр., арк. 50–51.

⁷⁶ *Программа подготовки офицеров запаса из числа студентов медицинских, стоматологических и фармацевтических институтов (факультетов) (ВУС-901000, 905001, 905601, 902901, 909000)*. Москва: Министерство Обороны СССР. Центральное военно-медицинское управление. 1989, 160.

⁷⁷ Там само, 11.

польової терапії, військової гігієни, військової епідеміології, військової стоматології тощо⁷⁸.

Військові збори до 1989 р. проводили у в/ч в Івано-Франківську разом зі студентами Івано-Франківського медичного інституту⁷⁹. Однак, спостерігаємо, що в 1990 р. табори студентів четвертого курсу лікувального, педіатричного, санітарно-гігієнічного, стоматологічного і фармацевтичного факультетів проводили на базі в/ч 73836 міста Ізяслава Хмельницької області⁸⁰.

На навчальні збори відводилось 144 години⁸¹, які розділяли на 24 робочі дні бойового навчання, окремо залишаючи день на приїзд у військову частину і день на обслуговування і здачу техніки та зброї⁸². Типовий день на зборах тривав 6 год. тренувань і 2 год. самостійної роботи. Офіцери катедри проводили заняття із тактики (14 год.), муштру та вогневі тренування (16 год.), організацію і тактику медичної служби (64 год. для лікарів і 26 год. для фармацевтів), військову токсикологію (32 год. для лікарів і 20 год. для фармацевтів), організацію безпеки медичними засобами РА і ВМФ у військовий час (56 год. для фармацевтів), основи організації медичної безпеки частини в умовах навчально-бойової діяльності (12 год. для лікарів і 6 год. для фармацевтів), а офіцери частини – з партійно-політичної роботи та Статутів РА (6 год.)⁸³, тренували студентів на заняттях із тактики і стрільби⁸⁴. Зі спеціальних дисциплін студентів-фармацевтів навчали організувати роботу аптеки МПП, складу медичного майна в польових умовах, організувати роботу мобільної стерилізаційно-дистиляційної установи СДП і аквадистилятора ПУВІ, щоб отримати дистильовану і демінералізовану воду в польових умовах⁸⁵. Студенти-лікарі на практиці засвоювали комплекс лікувально-евакуаційних заходів в бойових умовах, навчались організувати пошук, надавати першу медичну допомогу пораненим і хворим, їх вивіз чи виніс з поля бою або вогнища масових втрат, розгортати МПП і організувати його роботу з прийому, медичного сортування та надавати

⁷⁸ *Программа подготовки офицеров запаса из числа студентов медицинских, стоматологических и фармацевтических институтов (факультетов) (ВУС-901000, 905001, 905601, 902901, 909000)*. Москва: Министерство обороны СССР. Центральное военно-медицинское управление. 1989, 11.

⁷⁹ Прикази по медінституту за 1985 г. Т. 5, Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр. 4133, арк. 202–203.

⁸⁰ Накази по інституту № 448а–685 (30 квітня–13 липня 1990 р.), Архів ЛНМУ ім. Данила Галицького, ф. Р-203, оп. 1, спр., арк. 50–51.

⁸¹ *Программа подготовки офицеров запаса из числа студентов медицинских, стоматологических и фармацевтических институтов (факультетов) (ВУС-901000, 905001, 905601, 902901, 909000)*. Москва: Министерство обороны СССР. Центральное военно-медицинское управление. 1989, 128.

⁸² Там само, 126.

⁸³ Там само, 129.

⁸⁴ Там само, 127.

⁸⁵ Там само, 148.

медичну допомогу⁸⁶. Завершальним тренуванням на зборах було навчання “Вогнище”, куди студентів скеровували зі штатною зброєю, індивідуальними засобами захисту⁸⁷ та відпрацьовували усі отримані навички.

Отже, військова катедра Львівського медичного інституту безперервно працювала упродовж всього радянського періоду. На відміну від більшості військових кафедр львівських вишів та медичних інститутів Округу, військова катедра Медичного інституту найменше постраждала від скорочень та з певними видозмінами продовжила свою діяльність в незалежній Україні. У перші повоєнні роки катедра передусім готувала військових лікарів та провізорів. Упродовж 1970–1980-х рр. студентів готували за спеціальностями офіцерів лікувальної справи, військових епідеміологів, фармацевтів, стоматологів. Увесь період для студентів-медиків відводили 30-денні табірні збори у війську. До кінця 1970-х рр. в табори призивали лише студентів лікувального, педіатричного та пізніше санітарного-гігієнічного факультетів, тоді як військове навчання проводили і для студентів фармацевтичного та стоматологічного факультетів. Однак, від 1983 р. на збори призивали студентів-чоловіків усіх факультетів. Загалом, стверджуємо, що студенти Медичного інституту отримували достатньо вмінь і знань, щоб стати офіцерами запасу медичної служби. Їх навчали надавати медичну допомогу на полі бою та в МПП, основних методів організації військово-медичного постачання тощо. Відповідно до результатів перевірок, катедра була флагманом навчання офіцерів-медиків з-поміж вишів, що підпорядковувались ПрикВО та однією із найкращих в УРСР.

RESERVE OFFICERS TRAINING IN LVIV MEDICAL INSTITUTE (1944–1991)

Larysa SHELESTAK
Ivan Franko National University of Lviv
Department of Local History
Universytetska str., 1, Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: larysa.shelestak@lnu.edu.ua

Ukraine has been at war with Russia since 2014. Right now, in 2022 an estimated 100,000 Russian troops have been deployed near Ukraine. It is important that even medical units have been sent to the Ukrainian border. In these conditions military training of the students of higher medical educational institutions is clearly actual. After all, the specific of this profession is that future doctors must be able to perform their work in combat conditions, and in unstable times of emergencies and so on. During the Soviet period, despite frequent reforms and changes in the military education system, military training

⁸⁶ *Программа подготовки офицеров запаса из числа студентов медицинских, стоматологических и фармацевтических институтов (факультетов) (ВУС-901000, 905001, 905601, 902901, 909000)*. Москва: Министерство обороны СССР. Центральное военно-медицинское управление. 1989, 143.

⁸⁷ Там само, 127.

of medical students was taken as seriously as possible. That is why the aim of the study is to investigate the process of how reserve officers were trained at the military department of the Lviv State Medical Institute throughout the Soviet period. The study focuses on the process of theoretical and practical training of medical students.

The military department of the Medical Institute worked continuously throughout the Soviet period (1944–1991). From 1944–1945 academic year students of the medical and pharmaceutical faculties, regardless of gender, studied here for 5 and 4 years respectively. Besides some general military courses: general military training, tactic and fire training, students took more specific disciplines: sanitary protection, pathology and therapy, organization and tactics of the sanitary service, military field surgery, organization of the stages of medical evacuation, organization of the medical points.

From the mid-1960s, students of the medical, pediatric, dental, and pharmaceutical faculties studied at the military department. The training of male students of medical and pediatric faculties was stricter and stronger as they were preparing for the camp training, while students of the dental and pharmaceutical faculties, as well as female students of the medical and pediatric faculties did not pass camps. Military department had such cycles of training: organization and tactics of the medical service, weapons of mass destruction, medical supplies, and the course of Civil Defense.

It is important to note, that according to the results of inspections in 1970–1980, military department of the Lviv Medical Institute was the flagship of the training of medical officers among the universities of Carpathian Military District and one of the best in the Ukrainian SSR.

Keywords: military department, military medical training, Lviv Medical Institute, reserve officers, training profiles, Carpathian Military District.

REFERENCES

- “Besida iz profesorom kafedry medytsyny katastrof ta viiskovoi medytsyny LNMU im. Danyla Halytskoho P. V. Oliinykom”, *Zapysala L. Shelestak*. Lviv, 31 bereznia 2021 r. (in Ukrainian)
- Chaplyk, Viktor, Kryzhanivskiy, Valentyn. “Do 75-richchia kafedry medytsyny katastrof ta viiskovoi medytsyny Lvivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho”, *Zbirnyk naukovykh prats “Aktualni problemy ta perspektyvy rozvytku medychnoi nauky ta osvity”*. Lviv, 2019: 7–14. (in Ukrainian)
- Direktivnyye ukazaniya MVO SSSR i perepiska s otdelami PrikVO po voprosam uchebno-metodicheskoy raboty, Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (dali – DALO), f. R-120, op. 12, spr. 276, 71 ark. (in Russian)
- Dovidky, dopovidni zapysky i lystuvannya z MVSSO URSR, oblyvkonkom pro stan i zakhody po polipshenniui pidhotovky spetsialistiv v instytuti ta pidvyshchenniui rivnia komunistychnoho studentskoi molodi ta in. (1961 r.), DALO, f. R-2052, op. 1, spr. 73, 92 ark. (in Ukrainian)
- Itogovyy doklad o rezultatakh Komandirskoy marksistsko-leninskoy podgotovki, nauchno-issledovatelskoy raboty generalov i ofitserov voyennykh kafedr i voyennoy podgotovki studentov VUZov Prikarpat'skogo Voyennogo Okruga za 1948–1949 uch. g., DALO, f. P-4, op. 1, spr. 315, 94 ark. (in Russian)
- Heneha, Roman. *Lviv: novi mishchany, studenty ta rezhym 1944–1953 rr.* Lviv: LNU im. Ivana Franka, 2015, 320. (in Ukrainian)
- “Kafedra ekstremalnoi i viiskovoi medytsyny Lvivskoho derzhavnoho medychnoho universytetu (istorychna dovidka)”. *Materiialy nadav profesor P. V. Oliinyk*, Lviv, 2021. (in Ukrainian)
- Kniga protokolov ekzamenatsionnoy komissii popriyemu vypusknogo ekzamena po obshchevoyskovoy podgotovke, organizatsii i taktike meditsinskoy sluzhby i sanitarno-

- khimicheskoy zashchite studentov L'vovskogo gosudarstvennogo meditsinskogo instituta, Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho, f. R-203, op. 1, spr. 224, 44 ark. (in Russian)
- Kulturne zhyttia v Ukraini. Zakhidni zemli. Dokumenty ta materialy. T. 1. 1939–1953.* Kyiv: Naukova dumka, 1995, 750. (in Ukrainian)
- Nakazy po instytutu № 448a–685 (30 kvitnia – 13 lypnia 1990 r.), Arkhiv Lvivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho (dali – Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho), f. R-203, op. 1, spr., 327 ark. (in Ukrainian)
- Prikazy komanduyushchego voyskami Prikarpatskogo voyennogo okruga (podlinnyye), s № 106 po № 157 (22 sentyabrya 1977–29 dekabrya 1977), Lvivskiy terytorialnyi viddil Haluzevoho derzhavnogo arkhivu Ministerstva oborony Ukrainy (dali – LTAVHDAMOU), f. 899, op. 35032, spr. 2, 171 ark. (in Russian)
- Prikazy po institutu tom № 1, Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho, f. R-203, op. 1, spr. 434, 484 ark. (in Russian)
- Prikazy po medinstitutu T. II (posledniy). (1944 g.), Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho), f. R-203, op. 1, spr. 13, 496 ark. (in Russian)
- Prikazy po Medinstitutu za 1962 god. Tom I, Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho, f. R-203, op. 1, spr. 372, 416 ark. (in Russian)
- Prikazy po Medinstitutu za 1965 god, Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho, f. R-203, op. 1, spr. 535, 467 ark. (in Russian)
- Prikazy po Medinstitutu za 1965 god. T. II, Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho, f. R-203, op. 1, spr. 536, 436 ark. (in Russian)
- Prikazy po Medinstitutu za 1967 god, Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho, f. R-203, op. 1, spr. 1877, 212 ark. (in Russian)
- Prikazy po Medinstitutu za 1965 god, Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho, f. R-203, op. 1, spr. 535, 467 ark. (in Russian)
- Prikazy po Medinstitutu za 1985 g. T. 5, Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho, f. R-203, op. 1, spr. 4133, 269 ark. (in Russian)
- Prikazy za 1-uyu polovinu 1961 goda Tom № 1, Arkhiv LNMU im. Danyla Halytskoho, f. R-203, op. 1, spr. 344, 391 ark. (in Russian)
- Programma podgotovki ofitserov zapasa iz chisla studentov meditsinskikh, stomatologicheskikh i farmatsevticheskikh institutov (fakul'tetov) (VUS-901000, 905001, 905601, 902901, 909000).* Moskva: Ministerstvo Oborony SSSR. Tsentral'noye voyenno-meditsinskoye upravleniye. 1989, 160. (in Russian)
- Protokoly partiynykh sobranii, DALO, f. P-112, op. 1, spr. 229, 97 ark. (in Russian)
- Protokoly partiynykh sobranii pervichnoy partiynoy organizatsii voyennoy kafedry LGMI za 1972 g., DALO, f. P-112, op. 1, spr. 277, 150 ark. (in Russian)
- Protokoly partiynykh sobranii voyennoy kafedry l'vovskogo medinstituta s №4–10, 1 po № 2, DALO, f. P-112, op. 1, spr. 262, 126 ark. (in Russian)
- Protokoly partiynykh sobranii voyennoy kafedry LGMI, DALO, f. P-112, op. 1, spr. 246, 113 ark. (in Russian)
- Protokoly № 3–9, № 1–3. partiynykh sobranii voyennoy kafedry, DALO, f. P-112, op. 1, spr. 293, 117 ark. (in Russian)
- Protokoly № 4–12, № 1–2. partiynykh sobranii voyennoy kafedry, DALO, f. P-112, op. 1, spr. 307, 132 ark. (in Russian)
- Protokoly № 4–9, № 1–2 partiynykh sobranii voyennoy kafedry, DALO, f. P-112, op. 1, spr. 346, 119 ark. (in Russian)

Protokoly partiynykh sobraniy voyennoy kafedry № 3–9 і s 1 по 3, DALO, f. P-112, op. 1, spr. 428, 135 ark. (in Russian)

Protokoly zasedaniy partiynogo byuro, DALO, f. P-112, op. 1, spr. 230, 25 ark. (in Russian)

Protokoly zasedaniy partbyuro voyennoy kafedry LGMI, DALO, f. P-112, op. 1, spr. 245, 29 ark. (in Russian)

